

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра банківської справи

РЕФЕРАТ
КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 072-Фінанси, банківська справа та страхування
за освітньою програмою «Міжнародний банківський бізнес»
на тему:
«ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ
ДЕПОЗИТНИХ РЕСУРСІВ БАНКАМИ УКРАЇНИ»

Виконавець:

Студент ФФБС, 41К групи

Видобора Данііл

Володимирович

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

Сергєєва Олена Степанівна

Одеса 2022

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Однією з важливих функцій вітчизняних банків є мобілізація тимчасово вільних грошових коштів і перетворення їх на капітал. Основну частину залучених коштів банків становлять тимчасово вільні грошові кошти, що виникають на основі товарообмінних операцій суб'єктів господарювання, а також особисті грошові заощадження населення. Залучені кошти становлять більшу частину залучених ресурсів банку. Враховуючи фінансову ситуацію в країні, пріоритетними завданнями для комерційних банків є залучення ресурсів на внутрішньому ринку та утримання клієнтів, адже для забезпечення конкурентоспроможності банків необхідною умовою повинно бути досягнення достатності ресурсного потенціалу. Ефективні процеси формування депозитних ресурсів повинні визначати пріоритетні напрями розвитку та вдосконалення банківської діяльності в процесі залучення й акумулювання ресурсів, розвиток депозитних операцій та підвищення їх продуктивності.

На сьогодні в Україні особливого значення набуває підвищення ефективності функціонування ринкової інфраструктури, що вимагає кардинальних якісних перетворень у банківській сфері, а відповідно, реалізації процесів формування й залучення ресурсів банками.

Організаційно-методичним засадам формування депозитних ресурсів банків присвячено значну кількість праць науковців-економістів. Значний внесок у дослідженні питань депозитної діяльності зробили такі зарубіжні економісти, як Г. Айленбергер, Е. Долан, П. Роуз, Дж. Сінкі. Питання взаємозв'язку між економічною ситуацією в країні та банківським сектором шляхом акумулювання та перерозподілу ресурсів в економіку, розкриваються в працях українських вчених-економістів О. Бартоша, О. Васюренка, Ю. Галіцейської, О. Дзюблюка, Р. Коцовської, Р. Тиркало, М. Савлука, С. Татяніної, Ю. Качур Ю., О. Золотарьової, Ю. Півняк Ю.В., О. Гурбич та інших.

Однак не зважаючи на значну кількість публікацій можна сказати, що сучасні умови потребують подальшого розроблення питань організаційно-методичних засад формування депозитних ресурсів банків.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є дослідження теоретичних, організаційних та методичних засад формування депозитних ресурсів банків та розробка практичних рекомендацій щодо покращання процесів залучення депозитних ресурсів у сучасних умовах.

Для реалізації зазначеної мети в роботі вирішуються такі завдання:

- визначені теоретичні основи депозитних ресурсів та методів їх формування;
- сформульовані організаційно-правові засади формування депозитних ресурсів банками України;
- проаналізовані чинники процесів формування депозитних ресурсів;

- визначені тенденції розвитку процесів формування депозитних ресурсів;
- проведений аналіз депозитних продуктів окремих українських банків;
- оцінено світовий досвід формування депозитних ресурсів банками за окремими показниками;
- обґрунтовані шляхи активізації формування ресурсної бази банків за рахунок заощаджень населення в Україні.

Об'єктом дослідження є сфера економічних відносин з приводу організації та методів формування банками України депозитних ресурсів.

Предметом дослідження є процеси формування депозитних ресурсів банками України..

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовувалися такі методи дослідження: структурно-логічний аналіз; кореляційний аналіз (при дослідженні факторів впливу на процеси формування та реалізації механізму депозитної діяльності, оцінці динаміки та структури депозитної бази банків); різноманітні прийоми статистичних методів, зокрема порівняння; методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції.

Інформаційна база роботи. Статистичну і фактологічну основу дослідження складають закони України, постанови та декрети Кабінету Міністрів України, нормативні документи Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, банківських установ.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (63 найменування). Загальний обсяг роботи становить 70 сторінок. Основний зміст викладено на 64 сторінках. Робота містить 4 таблиці, 17 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі **«ТЕОРЕТИЧНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕПОЗИТНИХ РЕСУРСІВ БАНКАМИ»** визначені теоретичні основи депозитних ресурсів та методів їх формування та сформульовані організаційно-правові засади формування депозитних ресурсів банками України.

У роботі встановлено, що депозит – це економічні відносини щодо передачі коштів клієнта в тимчасове користування банку. Депозит представляє собою одним з найбільш важливих ресурсів банку, оскільки він представляє собою кредит населення, підприємств, організацій іншим клієнтам банку через посередництво банківської системи.

Сучасні дослідження процесів формування методичного інструментарію залучення депозитних ресурсів ставлять питання про необхідність виразної ідентифікації процедур, за допомогою яких відбуваються ці процеси. Нині можна спостерігати поступовий перехід від неформальних методів, таких як управлінська інтуїція, до більш формалізованих (що зумовлюється цифровізацією в цілому та використанням штучного інтелекту зокрема).

Ціллю використання методів формування депозитних ресурсів є одержання можливості формулювання оптимального інструментарію, щоб до нього включалися всі аспекти діяльності банку, які стосуються формування ресурсного потенціалу, всі значущі змінні, вся ймовірність та можливі наслідки прийнятих рішень.

Учені-економісти виділяють такі методи формування депозитних ресурсів банку: метод експертних оцінок (отримання думок журі керівників), метод сукупних думок працівників відділу із залучення депозитних ресурсів та метод очікуваних запитів споживачів. На нашу думку, найбільш оптимальним варіантом є використання усіх зазначених вище методів, базуючись на результатах операційно-вартісного аналізу.

За результатами порівняльної характеристики методів зроблено висновок, що велику ефективність може забезпечити поєднання різних методів: досвідчений банкір-керівник повинен приймати рішення базуючись на думках експертів (керівників різних ланок), оцінці думок споживачів та за результатами ретельного статистичного аналізу, а також – керуючись власним керівним розсудом.

Встановлено, що формування депозитних ресурсів в українських банках регламентується Господарським кодексом України, Законами України та Постановами Національного банку України. Зокрема у роботі проаналізовані такі Закони України: «Про банки і банківську діяльність», «Про Національний банк України», «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Крім того, організація та порядок здійснення вкладних (депозитних) операцій регулюються Постановою Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних).

У другому розділі **«ОЦІНЮВАННЯ ЧИННИКІВ ТА ТЕНДЕНЦІЙ ФОРМУВАННЯ ДЕПОЗИТНИХ РЕСУРСІВ БАНКАМИ УКРАЇНИ»** проаналізовані чинники процесів формування депозитних ресурсів; визначені тенденції розвитку процесів формування депозитних ресурсів; проведений аналіз депозитних продуктів окремих українських банків.

Чинники, що впливають на ринок депозитів України, у роботі проаналізовані за виділеними напрямками: соціально-економічні, зовнішньоекономічні та політичні. Для оцінки соціально-економічних чинників використаємо такі показники: динаміка ВВП; рівень безробіття та доходів населення; темпи інфляції. Зовнішньо – економічні чинники оцінено на основі сальдо торговельного балансу. Задля оцінки політичних чинників співставлено аномальні коливання обсягів депозитних ресурсів банків з основними політичними подіями. Доведено, що вагомим соціально-економічним чинником депозитних ресурсів є динаміка заробітної плати; також вплив динаміки ВВП на динаміку депозитних ресурсів банків України є позитивним.

Встановлені тенденції ціноутворення на депозитні ресурси банків України:

- рівень процентних ставок за депозитними ресурсами банків України коливався, реагуючи підвищенням на періоди нестабільності до 2019 року включно;

- починаючи з 2020 рівень ставок знижувався із незначним підвищенням в 2022 році;

- починаючи з 2015 року конфігурація кривої дохідності (рис. 2.11.2) свідчить про очікування щодо скорочення процентних ставок, що й відбувалося у наступні періоди;

- на початку 2022 року також відповідно конфігурації кривої дохідності очікується скорочення рівня процентних ставок у середньо- та довгостроковій перспективах.

Із середнім рівнем точності можна сказати, що більш надійні банки пропонують нижчі ставки за депозитами за рахунок меншого рівня ризику діяльності.

Визначені основні тенденції формування депозитних ресурсів у сучасних умовах. Кошти фізичних осіб відчутно зросли. У цілому депозитні ресурси клієнтів і надалі є основним джерелом фіндування активів банків (84% ресурсів). Також частка коштів НБУ в структурі ресурсів підвищилась за квартал на 1.8 в. п. до 7.1%, за рахунок використання банками інструментів підтримки ліквідності з боку НБУ в умовах воєнного стану. Таке джерело депозитних ресурсів як кошти суб'єктів господарювання в національній валюті за I квартал скоротилися на 13,1% через відтік коштів з усіх груп банків, проте в річному вимірі зросли на 12.4%. Найсуттєвіші відпливи гривневих коштів бізнесу спостерігалися у перші два тижні війни. Відтоді відбулася зміна тенденції і депозити повільно зростали. Обсяг валютних коштів бізнесу за квартал зменшився на 10.6% в доларовому еквіваленті.

Рівень доларизації коштів клієнтів за I квартал 2022 року залишився практично незмінним. У бізнес-сегменті він зріс через знецінення гривні. Водночас у роздрібному – знизився внаслідок значного накопичення гривневих коштів фізичних осіб за одночасного зменшення валютних.

У третьому розділі **«ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ПОКРАЩАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД ФОРМУВАННЯ ДЕПОЗИТНИХ РЕСУРСІВ БАНКАМИ УКРАЇНИ»** оцінено світовий досвід формування депозитних ресурсів банками за окремими показниками та обґрунтовані ш

ляхи активізації формування ресурсної бази банків за рахунок заощаджень населення в Україні.

За результатами аналізу зарубіжного досвіду встановлено, що процентна ставка за депозитами впливає на рівень залучених депозитних ресурсів в окремих країнах. Аргументовано, що напрям впливу та щільність зв'язку залежить від типу економіки.

Проаналізований показник співвідношення депозитів й кредитів. Для більшості банківських систем значення показника перевищує 1 або 100%. Це може означати, по-перше, забезпечення ліквідності (що корелює з іншими показниками ліквідності та часткою ліквідних активів); по-друге, активне

вкладання фінансових ресурсів в цінні папери. Це можна пояснити іншими джерелами фінансових ресурсів – власний капітал або запозичені кошти.

«Перегрів» економіки супроводжується зростанням показника – в Україні він сягнув максимуму в 2009 році. Динаміка показника Грузії найближче наближається до України, проте є більш згладженою. Для Австралії рівень показника є відносно стабільним. У Чехії рівень показника зріс у період 2007-2009 рр. і залишається приблизно на цьому рівні.

В Україні в останні роки спостерігається зниження рівня показника за рахунок зростання вкладень депозитних ресурсів банків в ОВДП..

В умовах, коли спостерігається тенденція зростання показників інфляції, інфляційних очікувань, дефіциту бюджету, зовнішніх запозичень, погіршення стану платіжного балансу, зниження темпів росту ВВП, девальваційних очікувань банківським експертам необхідно діяти на випередження цим тенденціям. Банки, у межах середньострокового впливу процентної ставки на рівень депозитів населення, повинні діяти за схемою зворотною вище запропонованій:

- 1) підвищувати процентні ставки за довгостроковими депозитами у національній валюті;
- 2) підвищувати процентні ставки за середньостроковими депозитами у національній валюті;
- 3) підвищувати процентні ставки за короткостроковими депозитами у національній валюті;
- 4) підвищувати процентні ставки за довгостроковими депозитами у валюті;
- 5) підвищувати процентні ставки за середньостроковими депозитами у валюті;
- 6) підвищувати процентні ставки за короткостроковими депозитами у валюті;

Причому підвищення необхідно здійснювати з урахуванням реакції населення на такі збільшення, тому що позитивна динаміка приросту довгострокових і середньострокових депозитів на тлі відновлення макроекономічних показників, відкине необхідність подальшого підвищення процентних ставок за короткостроковими депозитами. Підвищення може зупинитися вже на довгострокових депозитах у національній валюті.

Банки для досягнення відповідної пасивної бази для кредитування економіки повинні дотримуватися наступних довгострокових цілей:

1. перевага в структурі залучених коштів від населення повинна надаватися гривневим вкладам;
2. збільшення частки довгострокових вкладів населення в структурі залучених коштів;
3. уникати різкої зміни процентних ставок за довгостроковими депозитами у національній валюті;
4. діяти на випередження макроекономічним тенденціям;
5. орієнтуватися в довгостроковому періоді на внутрішні ресурси, а не на зовнішні запозичення;

6. переходити від маніпулювання процентними ставками за депозитами з метою їхнього залучення до факторів залучення, таким як:

- a. впізнання бренду банку;
- b. розвинена філіальна мережа;
- c. доступність послуг (кількість банкоматів, платіжних терміналів);
- d. зниження політичного впливу (участь власників банків у політичних проектах);
- e. розвиток роздрібних послуг населенню.

З урахуванням викладених вище рекомендацій, банк може досягти високих показників структури залучених коштів населення, як за строками, так і за вартістю.

ВИСНОВКИ

За результатами виконання кваліфікаційної роботи можна зробити низку висновків та пропозицій.

1. Визначено теоретичні основи депозитних ресурсів та методів їх формування. Встановлено, що депозит – це економічні відносини щодо передачі коштів клієнта в тимчасове користування банку. Депозит представляє собою одним з найбільш важливих ресурсів банку, оскільки він представляє собою кредит населення, підприємств, організацій іншим клієнтам банку через посередництво банківської системи. При цьому відпадає необхідність залучати державне фінансування. Депозит частково сприяє стримуванню темпів інфляції, відволікає кошти господарства та населення від товарного обігу, що зменшує тиск грошової маси на ринок товарів та послуг. Особливість депозиту полягає в його роздвоєності в практичному застосуванні. По-перше, депозит є для вкладника потенційними грошима, вкладник може виписати чек і спрямувати відповідну суму в обіг. Але в той же час “банківські гроші” приносять вкладникові дохід, виступають в ролі капіталу. Перевага депозиту перед готівкою в тому, що депозит приносить дохід у формі процента, а недолік у тому, що процент по депозиту нижчий, порівняно з тим, який виплатять на капітал, якщо його позичити. Тому саме при депозитних операціях дуже виразно виступає сутність комерційної діяльності банків – платити за депозит дешевше, а розміщувати його за вищу плату.

2. Сформульовані організаційно-правові засади формування депозитних ресурсів банками України. Встановлено, що формування депозитних ресурсів в українських банках регламентується Господарським кодексом України, Законами України та Постановами Національного банку України. Зокрема у роботі проаналізовані такі Закони України: «Про банки і банківську діяльність», «Про Національний банк України», «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Крім того, організація та порядок здійснення вкладних (депозитних) операцій регулюються Постановою Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій» від 03.12.2003 № 516.

3. Проаналізовані чинники процесів формування депозитних ресурсів. Чинники, що впливають на ринок депозитів України розглянуті за напрямками: соціально-економічні; зовнішньоекономічні та політичні. Встановлено позитивний вплив динаміки ВВП на динаміку депозитних ресурсів банків України (загальноекономічний стан є вагомим чинником приросту депозитних ресурсів банків). Підтверджено, що чим вищі темпи інфляції, тим нижчою є динаміка депозитів, однак щільність цього зв'язку низька. Безробіття чинить негативний вплив на динаміку депозитних ресурсів банків, проте щільність зв'язку є низькою. Динаміка заробітної плати є вагомим чинником формування депозитних ресурсів банків через такі основні причини: заробітна плата акумулюється на рахунках в банках; вищий рівень оплати праці сприяє зростанню заощаджень, у тому числі у вигляді банківських депозитів.

Ураховуючи значні коливання стану платіжного балансу України статистично значущого впливу на процеси формування депозитних ресурсів банків не виявлено.

У роботі виділені епізоди скорочення депозитних ресурсів більше, ніж 5 %. Такі епізоди можна пов'язати з такими основними причинами: світова фінансова криза – найбільший відтік коштів припав на січень 2009 року; жовтень-листопад 2013 року незначний відтік коштів можна пов'язати із початком політичної кризи; ескалація наступу на Сході України спричинила падіння обсягів депозитних ресурсів банків України на 8%; нинішня повномасштабна війна призвела до скорочення коштів на поточних рахунках нефінансових корпорацій на 7,3%.

4. Обґрунтовані тенденції розвитку процесів формування депозитних ресурсів:

- рівень процентних ставок за депозитними ресурсами банків України коливався, реагуючи підвищенням на періоди нестабільності до 2019 року включно;
- починаючи з 2020 рівень ставок знижувався із незначним підвищенням в 2022 році;
- починаючи з 2015 року конфігурація кривої дохідності свідчить про очікування щодо скорочення процентних ставок, що й відбувалося у наступні періоди;
- на початку 2022 року також відповідно конфігурації кривої дохідності очікується скорочення рівня процентних ставок у середньо- та довгостроковій перспективах.

Стосовно поточних тенденцій формування депозитних ресурсів банками України необхідно зазначити наступне.

Кошти фізичних осіб відчутно зросли. У цілому депозитні ресурси клієнтів і надалі є основним джерелом фінансування активів банків (84% ресурсів). Також частка коштів НБУ в структурі ресурсів підвищилась за квартал на 1.8 в. п. до 7.1%, за рахунок використання банками інструментів підтримки ліквідності з боку НБУ в умовах воєнного стану. Таке джерело депозитних ресурсів як кошти суб'єктів господарювання в національній

валюти за I квартал скоротилися на 13,1% через відтік коштів з усіх груп банків, проте в річному вимірі зросли на 12.4%. Найсуттєвіші відпливи гривневих коштів бізнесу спостерігалися у перші два тижні війни. Відтоді відбулася зміна тенденції і депозити повільно зростали. Обсяг валютних коштів бізнесу за квартал зменшився на 10.6% в доларовому еквіваленті. Рівень доларизації коштів клієнтів за I квартал 2022 року залишився практично незмінним. У бізнес-сегменті він зріс через знецінення гривні. Водночас у роздрібному – знизився внаслідок значного накопичення гривневих коштів фізичних осіб за одночасного зменшення валютних.

5. У роботі проведений аналіз депозитних продуктів окремих українських банків. Доведено, що державні банки в середньому пропонують нижчі ставки за депозитними ресурсами, ніж банки з іноземним капіталом. Водночас ринкові частки державних банків є вищими – по суті вони займають лідируючі позиції на ринку депозитних ресурсів. Серед банків з іноземним капіталом лідерами є Райффайзен Банк, Альфа-Банк, Креді Агріколь Банк, ОТП Банк та Укрсиббанк, проте їхні частки значно нижчі за частки державних банків. Іншими словами державні банки пропонують нижчі процентні ставки, але залучають більші обсяги депозитних ресурсів. Таку ситуацію можна пояснити більшим рівнем довіри до державних банків, а також високими значеннями показників достатності капіталу

6. Оцінено світовий досвід формування депозитних ресурсів банками за окремими показниками.

За результатами аналізу зарубіжного досвіду встановлено, що процентна ставка за депозитами впливає на рівень залучених депозитних ресурсів в окремих країнах. Аргументовано, що напрям впливу та щільність зв'язку залежить від типу економіки.

Проаналізований показник співвідношення депозитів й кредитів. Для більшості банківських систем значення показника перевищує 1 або 100%. Це може означати, по-перше, забезпечення ліквідності (що корелює з іншими показниками ліквідності та часткою ліквідних активів); по-друге, активне вкладання фінансових ресурсів в цінні папери. Це можна пояснити іншими джерелами фінансових ресурсів – власний капітал або запозичені кошти.

Обґрунтовані шляхи активізації формування ресурсної бази банків за рахунок заощаджень населення в Україні: підвищувати процентні ставки за довгостроковими депозитами у національній валюті; підвищувати процентні ставки за середньостроковими депозитами у національній валюті; підвищувати процентні ставки за короткостроковими депозитами у національній валюті; підвищувати процентні ставки за довгостроковими депозитами у валюті; підвищувати процентні ставки за середньостроковими депозитами у валюті; підвищувати процентні ставки за короткостроковими депозитами у валюті.

АНОТАЦІЯ

Видобора Д. «Організаційно-методичні засади формування депозитних ресурсів банками України»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності «072-Фінанси, банківська справа та страхування» за освітньою програмою «Міжнародний банківський бізнес». Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2022.

У роботі розглядаються теоретичні основи депозитних ресурсів та методів їх формування. Сформульовані організаційно-правові засади формування депозитних ресурсів банками України. Охарактеризовано законодавче регулювання процесів формування депозитних ресурсів банками України.

Проаналізовані чинники процесів формування депозитних ресурсів банків України. Визначені тенденції розвитку процесів формування депозитних ресурсів у сучасних умовах. Проведений аналіз депозитних продуктів окремих українських банків та визначений взаємозв'язок між депозитною ставкою та рівнем достатності власного капіталу банків.

Обґрунтовані напрями вдосконалення формування депозитних ресурсів банками України. Оцінено зарубіжний досвід формування депозитних ресурсів банками за окремими показниками. Обґрунтовані шляхи активізації формування ресурсної бази банків за рахунок заощаджень населення в Україні.

Ключові слова: банк, банківська система, депозитні ресурси банків, банківські депозити, заощадження, капітал, зобов'язання, вартість ресурсів.

ANNOTATION

Vydobora D. " Organizational and methodological principles of deposit resource formation by Ukrainian banks "

Qualification work for a bachelor's degree
in the specialty "072-Finance, Banking and Insurance"
under the educational program "International Banking Business".
Odessa National University of Economics. - Odesa, 2022.

The paper considers the theoretical foundations of deposit resources and methods of their formation. Organizational and legal bases of formation of deposit resources by banks of Ukraine are formulated. Legislative regulation of the processes of formation of deposit resources by banks of Ukraine is characterized.

Factors of processes of formation of deposit resources of banks of Ukraine are analyzed. The tendencies of development of processes of formation of deposit resources in modern conditions are defined. An analysis of deposit products of individual Ukrainian banks was conducted and the relationship between the deposit rate and the level of capital adequacy of banks was determined.

The directions of improvement of formation of deposit resources by banks of Ukraine are substantiated. The foreign experience of banks' formation of deposit resources was assessed according to certain indicators. Ways to intensify the formation of the resource base of banks through the savings of the population in Ukraine are substantiated.

Keywords: bank, banking system, deposit resources of banks, bank deposits, savings, capital, liabilities, cost of resources.